

tima ima i vrijednih priloga, koji se tiču južnih Slavena. Nas on i jednim dijelom poznaje, pa je vazda sačuvao živ interes za probleme i istraživanje našega narodnoga života i blaga. Kako se toga i u navedenoj knjizi vrlo često dotiče, na mjestu je, da se ovdje prikaže.

Niz rasprava, što ih knjiga sadrži, radi o svim temama: Mazovski »sibrat«, mazovska »część« i mazovska »szlachta cząstkowa« — Južnoslavenska sprega i otarica Ruske pravde — Staroruski огнищане i staropolj, czeladź — Starorus. потокъ i разграбленіе, dotično staropolj, opała i stpolj, wyswiescanie — Sancygniew i Sancygniewci. — Neke seljačke daće u sredovj. Poljskoj.

Rezultati, crpeni iz komparativno prikazivana materijala objašnjavaju čitav niz socijalnih i pravnih uredaba u Slavenu, pa se tako ovaj skup samostalnih rasprava veže tom zajedničkom crtom u jednu povezanu cjelinu. Za pojedine se takove uredbe izvodi sad po svjedočanstvima starih spomenika sad komparativnim etnologijskim postupkom, da su bile davne institucije slavenske, jedne općene, a druge samo u pojedinih plemena ili grupa. Kako se razabira, treća je rasprava namijenjena napose i jednoj socijalnoj uredbi u južnih Slavena. No i u ostalima, koje se na posljednje ne odnose direktno, stalno se susreće slavenski folklorski materijal sa Balkana upotrebljen u različnim komparacijama i tumačenjima. Tako se sebi i sebarski odnosi pokazuju kao uredba ruska i južnoslavenska a tragovi joj se iznose i u Poljaka i Litavaca. Premda nije ni ovdje, kao ni inače dosada, posve na čistac izvedena etimologija i prvo značenje riječi »sebar« (rus. сябрь — a naročito u liku »sibret(ko)« u mazovskom dijalektu), ipak sav sabrani i komentirani materijal daje preglednu sliku o toj vrsti pobratimske zajednice rada i dobara — i omogućuje, da se s više sigurnosti pride k daljem rješavanju

problema o izvoru sebarstva. Osvrćući se dalje na druge pojave i nazive, analogne prema poljskima i ruskima (koji su stožer autorovih razlaganja) autor ih nalazi sad u Hrvata, sad u Srba, Bugara i Slovenaca gotovo u svakom poglavlju. Tako se pretresa i hrvatski »bir« i bugarska »оторица« i različne pojedinosti Dušanova zakonika. Služeći se pri tome dosta svom poznatijom literaturom za južne Slavena, autor je tek posve propustio da upotrebi jedno od najznatnijih novih djela, koje je za studij predmeta, kakovi su ovdje obrađeni, temeljne važnosti: Mažuranićeve Prinose za hrvatski pravno-povjestni rječnik. Obilati materijal toga rječnika prinio bi mnogo vrijednu pače gdje gdje upravo i odlučnu činjenicu autorovu obrađivanju. Tako bi se partija o »biru« znatno mogla popuniti; rusko спаче, češko popasné, poljsko spas, nema paralele u južnih Slavena, dok bi je odavle dobilo u hrv. popaša i popašine (ili popašno); travarina bi dobila veći broj stvarno zanimljivih potvrda; a naročito bi se obilno upotpunio odlomak o »dimini« — porezu od »dima«, koji je naziv u sjevernim stranama bio dužo u običaju, pa nije zališno istaći kao svjedočanstvo tome iz 18. stolj., gdje u svojoj »Aritmetici hrvatskoj« Šilobod-Bolšić na nekoliko mjesta govoreći o izračunavanju poreza spominje poreze od »dima«. No i mimo ove zamjerke daje knjizi znatnu i neporecivu vrijednost autorovo svestrano poznavanje slavenskoga folklorskoga materijala ove vrste, inače kojekuda rastepena a dijelom još i posve neobrađena, vješto iznošenje, komentiranje i poređenje i analiza srodnih pojava i pojmova. Napokon i sama zanimljivost obrađenih predmeta pobuđuje opravdan interes i za dalji svezak »Prac etnologicznych«, značeći već ovim sveskom dobar korak naprijed u ovom području proučavanja života i običaja slavenskih.

M. G.

BILJEŠKE.

* Kuća u Demetrovoj ulici br. 11 u Zagrebu u tihom, umrtvljenom dijelu još pomalo starinskog gornjeg grada, poznata sa zanimanja, koje su joj ukazivali češće puta slikari i stranci (zbog portala i dvorišnog zdenca), izgubila je dosadašnju vlasnicu baronicu Balbi. Njenom smrću (1924.) izbila na javu i njena zanimljiva (nje-mački pisana) oporuka, iz koje je vrijedno i u ovom časopisu registrovati neke izvode: »Im Namen des Vaters, des Sohnes und heiligen Geistes erkläre ich Endesgefertigte Cornelia Baronin Balbi, Majorstochter, gesund an Leib und Seele, bei vollem Verstandesgebrauche, frei, ernstlich und wol-

überlegt, wie folgt: »Meinen letzten Willen« von mir eigenhändig geschrieben und unterfertigt«. Prije prelaza na samo raspolaganje svoje buduće ostavštine smatrala se baronica B. obvezanom, da iznese kratak historijat. Ona kaže, da je cijelo to kućiste pripadalo u početku XIX. stoljeća visokoblagorodnoj gospođi Ani pl. Ožegović, rod. pl. Lovinčić od Lovinca, »supruzi jednog podžupana«, koja je poslije svoje smrti ostavila rečeni objekt svojim nećakinjama Juliji, Amaliji i Lujzi-Alojziji pl. Lovinčić, kćerima svoga brata Ivana pl. Lovinčića od Lovinca, veleposjednika. »Sigmund von Fodroczy von Fodrovecz und Borkovecz eh-

Zagreb, Demetrova ulica br. 11. Glavna ulazna vrata u dvorište.

lichte Julie von Lovinchich, und kaufte von seiner Schwägerinen Aurelie und Louise von Lovincich, der später verehelichten Amalie von Tissna und Louise Baronin Balbi das grosse und kleine Haus ab. Nach dem Ableben der Frau Julie von Fodroczy u. deren Tochter Aurelie, kaufte die zwei Häuser meine theure Mutter Louise Baronin Balbi geb. von Lovinchich-Lovinaz, Majors Wittwe auf der öffentlicher Feilbietung im Jahre 1885, somit sind selbe in meinen Besitz gelangt... Baronica B. namrla je tom oporukom taj nepokretni imetak kao svoju zadužbini, kako kaže, Frauenferajnu Sv. Vinka Paulskog pri župi Sv. Marka u Zagrebu sa izričitom svrhom zaklade »für eine wolthätige Stiftung, für Unterstützungen, würdigen und hilfsbedürf-

tigen Waisen und Halbwaisen der Aristokratie, der adeligen kroatischen Familien und besseren Ständen«. Ova i ovakova namjena izdanak je već sličnih primjera iz hrvatske kulturno-historijske prošlosti. Napomenuvši svoju apsolutnu zabranu daljnje prodaje u čije drugo vlasništvo veli — i to je ovdje zanimljivo:

»Das aus dem XVI. Jahrhundert stammende Haus muss erhalten, jedoch unberührt den kommenden Generationen bewahrt bleiben, es darf weder etwas zerstört noch aufgebaut werden. Das kleine Haus in der Demetergasse sollte es baufällig werden, so kann auf derselben Stelle wieder ein Parterre oder einstöckiges Haus gebaut werden, oder soll die Mauer verlängert

Zagreb, Demetrova ulica br. 11. Zdenac.

werden. Der Grund darf jedoch nicht verkauft werden, damit der grosse Hof mit dem Brunnen so bleibt wie er gegenwärtig ist. Das Haus gegen Tuskanecz ist solid und fest gebaut, und muss in seinem alterthumlichen Baustil für immerwährende Zeiten erhalten bleiben. Auch der historische Brunnen im Hofe aus dem XVI. Jahrhundert, ein interessantes Alterthums Object, der unzählige male von Malern und Photographen aufgenommen wurde, muss auch fernhin in seiner alten Form erhalten bleiben, besonders die Steineinfassung des Brunnens. Die Tiefe desselben ist 24 Meter, hat sehr starke Gebirgsquellen (Sljemen) mit vorzüglichen Trinkwasser, und jetzt wo nicht geschöpft wird 7 Meter Wasserstandshöhe; deshalb darf er auch nicht verschütet werden, weil sonst Wasser in den Keller kommen könnte, was in der oberen Stadt öfter vorkommt.

Opredijelivši specijalne modalitete za rukovodenje svoje zaklade opet baronica Balbi ovako nastavlja:

»Bemerken muss ich, dass das Haus gegen Tuskanecz sehr solid und stark gebaut ist, und bei sorgfältiger Verwaltung Jahrhunderte überdauern kann. Deshalb sollen auch für immerwährende Zeite diesem wolthätigen Zwecke die beiden Stiftungshäuser erhalten bleiben, ohne dass man beim grossen Hause gegen Tuskanecz einen zwe-

ten Stock aufbauen darf, noch moderner Renowierungen vorgenommen werden dürfen, sondern es muss den alten Baustyl für immer behalten. Nur die nötigsten Reparaturen müssen vorgenommen werden und nicht etwa, wie es in einer Zeitung Notiz stand »ostaje još nekoliko takovih spomenika starog patrijaralnog Zagreba, no i oni će doskora nestati. Stari Zagreb ustupa mjesto novome«. Nun dagegen protestiere ich. Ich will, dass mein Haus für immerwährende Zeiten so bleiben muss, wie ich es hinterlasse«. Čini se, da tu baronica B. kod koje se baš zbog čara te pomenute starine 1911. kao stanar bio uselio i A. G. Matoš, poznati pošivač antiquitatum Patriae, aludira i na ono započeto, nedopustivo barbarstvo dozidivanja n. pr. u Opatičkoj ulici. Sam tekst svoje velike »posljednje volje« zaključuje pak prije potpisa ovakovim apelom: »Den löbl. Verein »Društvo za očuvanje historijskih spomenika« möchte ich bitten u. wärmstens empfehlen, die Sorge über die Verwahrung der historischen Häuser zu übernehmen, dass selbe nach verlangtem Wunsche erhalten bleiben«.

Osim skupocjenog pladnja za krštenje i nešto porculana baronica Balbi nije ostavila, kao što je n. pnr. Levin pl. Horvath zbirki, koje bi interesirale kao poželjne muzejske akvizicije. Pokućvo iz prve polo-

Tip gorenjske seoske kuće. (Okolina Škofje Loke.) Iz zbirke Etnografskog muzeja u Ljubljani (kao i narednih 5 slika.)

vine XIX. stoljeća i nekoliko obiteljskih slika pripalo je rodbini.

Porodica Balbi mletačkog je patricijskog porijekla, nobilitirana u Veneciji 1296., a 1. I. 1824. dao joj je austrijski car Franz I. austrijski baronat. Obitelj Lovinčić prastara je hrvatska obitelj iz Lovinca u Liki, a 28. travnja 1568. obnovi joj je Maksimilijan II. staro plemstvo. Grad Lovinac propade još za turske provale. (Isp. Szabó, Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji. U Zagrebu 1920. str. 209.).

* Potreba gradskog muzeja u Šibeniku. (»Novo Doba«, Split VII. 249.).

Skoro svi gradovi u Dalmaciji, pa i mali Kotor koji broji jedva 3000 stanovnika, imaju svoje muzeje, makar i najskromnije. Šibenik sa skoro 15.000 stanovnika, nema još te potrebite kulturne ustanove, premda ima bez dvojbe, mnogo lijepih starina, koje bi trebalo svakako pokupiti i sačuvati ih od propasti i od zuba vremena. U našem gradu postoji jedna osobito lijepa i vrlo zanimiva zbirka ponajviše rimskih starina, koja leži zaboravljena na tavanu jedne stare kuće,

izložena kvaru i propasti. Ta je zbirka bila svojina sad pok. financ. nadkomesara Lukanovića, koji je sav svoj život posvetio sakupljanju starina i pri tome postignuo zamjerne uspjehe. Naročito je vrlo zanimiva zbirka numizmatike, kojoj bi mogli da zavidе mnogi muzeji u glavnijim gradovima naše države. Bilo bi grijehota da ta zbirka propane, pa bi se imala da otkupi za gradski muzej, inače bi mogla veoma lako da prođe u tuđinske ruke. Muzej je potrebit našem učećem podmlatku, koji je ovdje u velikom broju zastupan. A i općinstvu bi gradski muzej bio od koristi, jer bi pri tomu upoznao domaću historiju. U Šibeniku se je od oslobođenja do danas mnogo toga uradilo, skoro se eto otvara i kazalište, svugdje se pomalo opaža kulturni napredak, pa zašto se ne bi mogao i muzej da osnuje? Mnoge lijepe stvari, a i historički spomenici idu iz našega grada drugamo, a mogle bi da budu uresom Šibeniku. Veliki broj mjesnih nastavnika i drugih kulturnih radnika i amatera, neka bude zalogom, da bi akcija oko osnutka te vrlo važne i potrebite kulturne ustanove uspjela u svakom

Tip belokranjske seoske kuće. (Okolina Črnomlja.)

pogledu. Neka se dakle čim prije prione tom radu, pa makar i u najskromnijim granicama, a Šibenik ima sve uslove da u svojem krugu podigne arheološki muzej.

* Otkriće starinske slike iz XV. stoljeća. («Novo Doba», Split, VII. 249.)

Pred nekoliko dana pronađen je u Dubrovniku u potkuplju crkve Sv. Vlaha, koja se još popravljaju, interesantan ikonostas za kojeg prije nije nitko znao a nije isključeno da je pripadao staroj crkvi sv. Vlaha, koja je, kako je poznato, uslijed požara godine 1706. izgorjela. Poštedjena je bila sakristija i poblizi oltar. Tom prigodom spašen je pozlaćeni kip sv. Vlaha, a vjerojatno i spomenuta slika sa oltara. Ikonostas je sastavljen od 14 lijepih svetačkih ikona na drvetu sa zlatnom pozadinom. Pojedine su slike izvorno bile ukrašene urezbanim pozlaćenim okvirima u gotskom stilu, ali na žalost, osim još malenih dijelova, u toku vremena nestali su. Poglavitice su dvije slike po sredini a prikazuju Bogorodicu koja moli pred malim Isusom a nad ovom tri Marije pod Raspelom i sv. Franjo gdje prima krv Hri-

stovu. Neki dijelovi što su pretrpjeli od vlage bili su »popravljeni«, ali nevješta ruka ipak je imala obzira da ne dira u slike, te još ima nade, da se cijeli ikonostas dovede u prvašnje stanje. Po sudu vještaka ikonostas potječe krajem XV. i početkom XVI. vijeka, kad se u to doba razvijala umjetnost u Dubrovniku i grad brojio silesiju domaćih umjetnika-slikara pak moguće da je i ovo remek-djelo izašlo iz njihovih ruku.

* Povodom članka dr. F. Ilešića »Gajeva davorija »Hajda bratjo...! (1835.) u talijanskom prevodu« (N. S. II. 273.) treba još registrirati navode g. Š. Urlića u »Pabircima o Ljudevitu Gaju po dalmatinskim listovima i koledarima za ilirskog doba« (Zadar 1909. Pretiskano iz »Hrvatske Krune« str. 7.): »U narednim godišnjacima ovoga službenoga lista (Gazzetta di Zara) nalazimo priličan broj prevedenih hrvatskih pjesama bilo narodnih ili umjetnih na talijanski. Tako prevodi g.

Gorenjska narodna nošnja.

1844. Josip Ferrari-Cupilli Preradovićevu pjesmu »Zora puca«, Djurić »Putnik«, a Čudina g. 1846. »Dalmatin«. Od prijevoda Čudininih štampanih g. 1848. u Gazzetti spomenuti je »Smrt majke Jugovića«, prvo »Kolo« iz »Gorskoga Viena« i Gajevu pjesmu »Ilir« u br. 32. Uredništvo je popratilo ovaj zadnji prijevod sa nekoliko riječi, koje su dosta značajne za ondašnje prilike. »Držimo«, veli, »da ćemo ugoditi našim štiocima, ako priobćimo jednu od najljepših ilirskih pjesama, a to je evo ova Ljudevita Gaja. Izvornik je uglazben,

kao što čujemo mnogo puta gdje ga svira vojnička glazba«, Dakle g. 1848. vojnička je glazba rado svirala, a občinstvo mirno slušalo Gajevu koračnicu po zadarskim ulicama. Da se je ovaj prijevod Gajevе pjesme svidjao štiocima, dokazuje i to, što je bio preštampan iste godine u tršćanskom listu »Diavoletto«, ali bez imena prevodiočeva; stoga u br. 60. iste »Gazette« prikričuje Čudina uredništvu »Diavoletto-a«, da se više ne usudi prešampavati njegovih prevedenih pjesama bez oznaka njegova imena. Cu-

Belokranjska (bojanska) narodna nošnja.

dina je kasnije ovaj prievod nešto popravio i dotjerao, pa ga je prešampao s ostalim svojim prevedenim pjesmama sa slavenskih jezika u Firenci g. 1878. (Canti del popolo slavo, vol. I, p. 160) ne navodeći više auktora ove pjesme.

* Općinski arhiv u Trogiru (»Novo Doba«, Split (VII. 238.).

Arhiv općine grada Trogira bio je za dugo vremena zatvoren i nepristupačan kao knjiga sa sedam pečata. U svoje doba ljudi, koji bijahu na upravi vrlo teško otva-

rahu njegova vrata onima, koji su tražili pristup. Incijativom nekoliko mladih ljudi u Trogiru ipak je uspjelo začu u tajne arhiva, da se doznade što on sadrži u svojim tajnim ladicama i ormarima. Arhiv je vrlo dobro sačuvan i uredjen po raznim gradovima. Izgleda da do sada pronadjeni spisi spadaju u prvu polovicu XIII. vijeka i sadržavaju vrlo važne historičke dokumente. Veoma dobro su sačuvane isprave iz doba francuske okupacije. Interesantni su takodjer spisi, koji se odnašaju na visoku školu, licej i kolegij sv. Lazara na

čiovu. Oni nam pružaju osobito za pedagoge zanimljiva psihološka opažanja i ocjene pojedinih djaka. Ne treba ni spominjati, da je arhiv bogat što se tiče periode narodnih borba za hrvatstvo općine. Kad bi se uredila nova historija Trogira na temelju ovih dokumenata, Trogir bi imao sa sadašnjim djelima Lucija i Andreisa potpunu knjigu svoje povijesti kao malo koji grad u našoj državi, a i izvan nje.

* Ponovno molimo i upozoravamo povjerenike »Narodne Starine« i sve prijatelje lista da bi poradili za njegovo veće raširenje. Dosadašnji broj primalaca časopisa ne dostaje (pored nedostatne predplate). Prilagali smo mnogim predašnjim svescima karte za nove adrese, ali odziv nije bio ni minimalan, te je u ovakovim prilikama gotovo nemoguće nastaviti s izlaženjem.

DAROV I »NARODNOJ STARINI«

16. Hrvatska Eskomptna Banka u Zagrebu Din 1500.—
 17. Hrvatsko-slavonska zemaljska hipotekarna banka u Zagrebu Din 1000.—
 18. Poglavarstvo gradske općine u Dubrovniku Din 300.—

PRIVATNI PROMICATELJI ETNOGARFSKOG MUZEJA U ZAGREBU.

Dragan Hruš, ravnatelj banke, Karlovac: 1 seljačku kolijevku pravljenu u Karlovcu.

Pero Radošević, Boće (kod Brčkog, Bosna): »tkalac« za tkanice tkat; čulah = muslimanska kapa od bijele vune; fes i šal bosanski; peškir »zametani«.

Đuro Ban, Botovo: slika na staklu; čutura.

Kata Ban, Botovo: »žličnjak« za spremanje kuhača i žlica, star oko 80 god.

Tomo Ban, Drnje: zdelnjak; praljka za pranje rublja; postelja iz 19. stoljeća.

Marta Benotić, Drnje: octenka od kamenine; čutura; tronožur »rangla« (tepsija »rangla« zemljana; »rošter« (roštilj) za pečenje mesa i ribe; komad platna sa preborima.

Matija Benotić, Drnje: slika na staklu; »širajzlin« ili »ožeg«.

Ivan Ciganek, Drnje: slika na staklu; raspelo od lima na drvu.

Jela Ciganek, Drnje: drveni tanjur.

Josip Ciganek, Botovo: »rošter« (roštilj) za pečenje mesa i ribe.

Mara Čiček, Botovo: četiri slike na staklu.

Josip Čiček, Botovo: ražanj.

Bara Dombaj, Drnje: preslica.

Pavao Dombaj, Drnje: ogledalo; »tokač« za mužar; preslica; kolovrat; stolac; ladica (škrinja) za rublje; željezni tronožac za ognjište; »zglavnik« za ognjište.

Franjo Dombaj, Drnje: »brukle« (željezna sprava za vađenje lonaca iz peći); zglavnik za ognjište.

Dora Ferencak, Torčec: »lajbec«.

Đuro Gašparić, Torčec: preslica.

Mara Gašparić, Torčec: zipka; škrinja za spremanje rubenine kod udaje.

Čila Golec, Drnje: drvena klupa.

Stjepan Grotić: »Makalka«, posuda za pravljenje cvijeća.

Mara Hajduković: surina; lajbec.

Hanžek Ivan, Torčec: slika na staklu.

Dora Hegeđušić, Drnje: zglavnik za ognjište; lonac.

Magdalena Ivančec, Drnje: četiri slike na staklu; lonac.

Martin Jakupek, Torčec: tikva (posuda).

Mijo Kanižanec, Drnje: »moždjar« (mužar) od drva.

Jakob Kendel, Drnje: zdelnjak za kuhinju.

Kinberger, Drnje: preslica.

Bolto Kolesar, Torčec: tikva (posuda).

Dora Kolesar, Torčec: šešir iz god. 1754.

Mato Kolesar, Torčec: trokutni ormarić za spremanje pisama i novca.

Josip Kosnica, Torčec: čutura.

Marijan Stojaković, bankovni činovnik, Zagreb: 5 uskrsnih šarenih jaja iz Garjana (kotar Đakovo) i Klinča-sela.

Irena Jambrišak, učiteljica učiteljske škole, Zagreb: Kivaló diszitények. Ornaments remarquables de l'exposition hongroise industrielle des ouvrages des femmes). Budapest 1882.